



راه های نفت زدایی

۴ موتور غیر نفتی برای اقتصاد ایران

محمد حقگو

ارزآورترین صنعت ایران در گیر خام فروشی

سیاست های ابلاغی اقتصاد مقاومتی در بندهای ۱۳ و ۱۵ بر افزایش صادرات محصولات پتروشیمی و نیز تکمیل زنجیره ارزش در این صنعت تاکید دارد. هم اکنون این صنعت که ارزآورترین صنعت غیر نفتی کشور است، علیرغم توسعه بخش بالادست، در بخش های دیگر (بخش های میانی و پایین دست) توسعه چندانی نیافته که سبب شده اقتصاد ایران از مزایای آن محروم بماند. ویژگی بارز صنعت پتروشیمی این است که با دور شدن از بخش بالادست به سایر بخش ها ارزش افزوده محصولات بیشتری می شود، فناوری به کار رفته در تولید و به تبع آن تقاضای فناوری و خدمات مرتبط با آن ارتقا یافته و نیز میزان اشتغال زایی افزایش می یابد. بررسی ها نشان می دهد هزینه ایجاد یک شغل به ازای تولید یک میلیون تن محصول در بخش بالادست این صنعت، یک میلیون و ۸۸۰ هزار دلار، در بخش میانی یک میلیون و ۵۴۵ هزار دلار، و در واحدهای پایین دست ۲۴ هزار دلار می باشد.

صنعت پتروشیمی در سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی

در اکثر بندهای سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی موضوعات مرتبط با صنعت پتروشیمی دیده می شود. اما در برخی از این بندها، نقش این صنعت در تحقق اهداف این سیاست ها نمایان تر بوده و به طور مستقیم مورد تاکید قرار گرفته اند که عبارتند از:

بند ۱۳: مقابله با ضربه پذیری در آمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق افزایش صادرات پتروشیمی و...

بند ۱۵: افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (انرژی)، و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی با تاکید بر برداشت صیانتی از منابع.

لذا تحلیل بندهای مذکور نشان می دهد که از منظر این سیاست ها توسعه زنجیره ارزش صنعت پتروشیمی به ویژه در صنایع میانی و پایین دستی آن در اولویت قرار دارد.

وضعیت صنعت پتروشیمی در توسعه زنجیره ارزش

با توجه به موضوعات مطرح شده قبلی، اکنون این سوال

مطرح می شود که آیا صنعت پتروشیمی کشور در سطح تولید فعلی، نقش مطلوب و اثر گذاری در تحقق اهداف سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی مبنی بر تکمیل زنجیره ارزش ایفا کرده است؟

نگاهی به تغییرات این صنعت در دو بخش صنایع بالادست و پایین دست در سال های اخیر که همراه با تحریم های فروش نفت ایران بوده است، بیانگر نکات قابل تاملی است.

الف) در بخش بالادستی پتروشیمی، همان گونه که در نمودار ۱ نشان داده شده است، صادرات محصولات شیمیایی پایه و کوداورد در سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۲ به دلیل وجود تحریم ها روند نزولی داشته است. بر اساس آمارهای موجود، عمده این کاهش در گروه محصولات شیمیایی پایه مربوط به متانول بوده است. به عبارت دیگر متکی بودن به درآمدهای صادراتی محصولات با ارزش افزوده کمتر، در شرایط تحریم و بحرانی، صنعت پتروشیمی کشور را نیز آسیب پذیر می کند. این در شرایطی است که تمرکز عمده برنامه پنجم توسعه این صنعت بر تولید دو محصول متانول و اوره قرار گرفته است و در صورت حذف این دو محصول از اولویت های برنامه های مذکور، فقط حدود ۳۵ درصد از برنامه قابلیت اجرا خواهد داشت.

ب) در بخش میانی و پایین دست، روند صادرات محصولات شیمیایی میانی، کودهای ترکیبی و مصنوعات پلیمری در نمودار ۲ نشان داده شده است.

همان طور که ملاحظه می شود، با وجود کاهش صادرات محصولات شیمیایی پایه و کوداورد که در نمودار یک به خوبی نشان داده شد، انتظار بر این بود که با مصرف این محصولات در داخل کشور و در صنایع میانی پتروشیمی و با افزایش تولید و صادرات محصولات میانی، کاهش صادرات در بخش بالادست جبران شود، اما بر اساس نمودار ۲، صادرات محصولات میانی، شیمیایی و کودهای ترکیبی، نسبت به روند گذشته خود، تغییر محسوسی نداشته است. دلیل اصلی این موضوع نیز عدم ظرفیت سازی مناسب در صنایع میانی صنعت پتروشیمی و در نتیجه عدم امکان جذب محصولات صنایع بالادست این صنعت بوده است. اما در بخش محصولات پلیمری، با وجود افزایش صادرات پلیمر های پایه، به دلیل وضع ممنوعیت های صادرات (در پی افزایش شدید قیمت این محصولات در داخل)، میزان فروش داخلی آن ها در داخل افزایش یافت و به دنبال آن،

با فواره زدن نفت از اولین چاه نفت ایران در مسجد سلیمان در تاریخ ۵ خرداد ۱۲۸۷، کمتر کسی فکر می کرد که این ماده سیاه، در آینده ابزاری برای تحریم همین کشور گردد...

امروزه با گذشت بیش از یک قرن از نفتی شدن اقتصاد ایران، دشمنان این آب و خاک که از رخنه سیاسی و نظامی در این کشور مایوس شده اند، به فکر آتش زدن این اقتصاد آغشته به نفت افتاده اند و اینگونه است که بی نظیرترین تحریم ها را علیه ایران وضع کرده اند. غافل از این که این کشور در نقطه ای از جهان قرار گرفته که خاک، هوا و دریایش پول ساز است.

لذا هم اینک تظہیر این اقتصاد از نفت با بهره وری بیشتر از مزیت های نسبی و رقابتی موجود در آن مورد توجه قرار گرفته، به خصوص این که با ابلاغ سیاست های اقتصاد مقاومتی، تکلیف راهبردی اقتصاد ایران نیز شفاف و مشخص شده است. موقعیت استراتژیک ایران در ترانزیت، قرار داشتن ایران در ۱۰ کشور دارای بیشترین جاذبه های گردشگری، توانمندی های بالای ایران در صدور برق و خدمات فنی و مهندسی و نیز دارا بودن منابع بزرگ اولیه برای توسعه صنعت بزرگ پتروشیمی بخشی از این مزیت ها هستند که در این بخش تلاش می شود وضعیت فعلی کشور در بهره برداری از آن ها و نیز افق های پیش روی اقتصاد ایران در هر یک بیان شود.